

Săpăturile dela Parța

(Campania 1931)

În anul 1878, în decursul lucrărilor de regulare a cursului râului Timiș, între Șag și Parța, odată cu pământul săpat pentru ridicarea digurilor de dreapta și de stânga acestuia, târnăcoapele muncitorilor au scos la iveală o cantitate însemnată de ceramică primitivă și câteva instrumente de os. La repetarea acestor lucrări din anul 1906, acest material preistoric a fost adunat cu mai multă grijă de fostul custode al Muzeului Bănățean Ștefan Berkeszi, și depus la Muzeu. Nici cu prima ocazie, nici a doua oară însă aceste săpături n'au avut un caracter sistematic, iar materialul găsit incidental a putut avea doară oarecare valoare muzeologică, în nici un caz însă n'au putut duce la concluziuni cât decît științifice.

Căutând să identific locul de unde a fost scos acest material nu fără emoție am constatat odată mai mult că Timișul ca și în alte cazuri, s'a dovedit a fi un foarte bun arheolog. Dela ultimele lucrări de regulare executate în 1906 și până astăzi alvia râului s'a schimbat la mai multe puncte, dar îndeosebi a luat cu totul alt curs la circa 1500 m de satul Parța spre Peciul nou, unde părăsind vechiul pat, astăzi descrie un cot îndrăsneț, lovind și scobind un mal de 5 metri înalt. Acest mal abrupt lung peste 300 metri prezintă cea mai perfectă secțiune încât n'a fost grea e orientare asupra conținutului acestuia și diferitelor suprapuneri, resp. momente ale unei gospodării primitive. (Vezi cl. No. 1.)

Și dacă între Timiș și digul de dreapta a rămas neatinsă o porțiune de circa 1500 m² aceasta se poate mulțumi faptului că pământul dela acest punct conținând cioburi de olărie, fragmente de pământ ars, oase etc., și nefiind potrivit pentru ridicare de diguri deoarece prezintă pericolul slăbirii coeziunii masei și ușura scobirea digului, a fost înconjurat și astfel a scăpat neatins.

Săpăturile au fost începute la 8 Oct. și au durat aproape trei săptămâni, până ce ploile de toamnă și timpul rece au împiedicat continuarea lor.

Concluziuni se vor trage din aceste săpături când se va termina analizarea întregii porțiuni amintite aci și când se va fixa și întinderea stațiunii preistorice dela Parța, care se poate presupune, după cercetările superficiale făcute cu această ocazie pe o suprafață de câteva hectare. Deocamdată nu facem altceva decît o sumară dare de seamă asupra locului secțiunilor practicate, asupra straturilor de material și asupra unor încăperi identificate mai mult sau mai puțin.

Pentru orientarea asupra straturilor s'au făcut două secțiuni la marginile insulei de pământ rămasă neatinsă în 1906. Atât aci, cât mai târziu în decursul săpăturilor făcute la „Casa mare“ s'a constatat urniștoarea suprapunere de straturi: 0,20—30 humă, 0,60—0,70 pământ întors conținând fragmente de lipitură arsă, ceramică, câte un obiect; urmează apoi la diferite niveluri blocuri compacte de lipitură arsă, formând straturi ce variază între 0,40—0,70 grosime; vatra constatată în mai multe locuri, apoi un strat de umplutură compusă din pământ adus, cioburi, etc., iar în alte locuri de cenușă. (Vezi cl. No. 2.)

La primele două secțiuni vatra colibei s'a găsit la nivel diferit, la 0,50m., la 0,70 m, la 1 m. Chiar pentru că aci a fost la o adâncime mică, aceasta nu s'a păstrat decât în bucățele, prezentând o suprafață compactă pe cca 2 m² abea în „Coliba scheletului“. Pe această vatră sub dărâniăturile colibei s'a găsit un schelet în poziție îndoită, cu fața în jos. (Vezi cl. No. 3.)

O împărțire a camerei, sau camerelor aci nu s'a putut urmări, deoarece o bună parte din această vatră a fost probabil stricată cu ocazia ultimelor lucrări de îndiguire.

Constatări mai ample s'au putut însă face la punctul numit de noi „Casa mare“ după dimensiunile descrise în malul râului și după grosimea stratului de moloz. Fiindcă era de prevăzut că vom putea urmări mai bine această încăpere, după explorarea primelor secțiuni ne-am concentrat aci, executând săpătura la început adâncindu-ne cu măsuri de lopată, iar mai târziu urmărind straturile după cum acestea ni s'au prezentat. (Vezi cl. No. 4.)

Orânduirea straturilor este aceia de mai sus. Aci însă nivelul colibei, convex, este cu mult mai adâncit, și anume la cca 2 metri față de nivelul neatins de azi. Timișul a rupt o porțiune considerabilă din această locuință, încât din vatra acesteia nu s'a putut scoate decât o porțiune de cca 8 m. patrați. Vatra prezintă pe alocurea urme de foc, fiind sau roșie sau neagră, afară de aceasta, adâncituri făcute probabil pentru păstrarea cerealelor. În mijlocul resturilor de vatră am dezgropat o porțiune pe un plan ridicat cu cca 0,30 m. față de rest, probabil urmele unui pat, lipit mai de multe ori, după cum indică straturile acestuia. Conturul acestei încăperi nu s'a putut urmări, negăsindu-se nici o urmă de pari. (Vezi cl. No. 5.)

Reconstruim în mod sumar cu ajutorul materialului scos, înfățișarea colibelor și a vieții de aci, deocamdată se pot spune următoarele:

1. Stațiunea preistorică dela Parța aparține numai **epocii neolitice**. Aceasta se dovedește prin lipsa oricărei urme de metal, prin factura ceramicii, primitivă, puțin decorată, iar dacă decorată, cu linii drepte și puncte și prin instrumentele de os și piatră. (Vezi cl. No. 6.)

2. Instrumentele sunt cele obișnuite, după cum rezultă din tabloul publicat mai jos. De remarcat este lipsa topoarelor îngăurite,

predominând aproape exclusiv tipul de topor fixat în mâner. Că îngăurirea atât a osului, cât și a pietrei s'a practicat totuș, dacă și pe o scară de tot redusă, o dovedește un fragment de buzdugan de serpentină foarte frumos șlefuit și îngăurit cu multă grijă. Dease-menea s'au găsit 2 ciocane de os, îngăurite.

Importante mai sunt între obiecte și 2 harpune întregi și alte fragmente din aceste instrumente (Vezi cl. No. 7.) apoi celelalte obiecte reproduse în acelaș clișeu: fragmente de ace de păr, deco-rate la capete, scule de șlefuit sau jupuit, un instrument din corn șlefuit, având și rost decorativ și îndeosebi fragmentul de os cu decorațiune liniară gravată, fragment dintr'o paftă.

3. **Cultura** sau superstiția sunt reprezentate prin două fragmen-te de idoli de lut, unul de gen femenin. (Vezi cl. No. 8.)

4. **Ceramica** este foarte bogat reprezentată, începând dela cea mai primitivă cu pereți groși (oale, farfurii pentru pește, etc.) până la cea mai fină, subțire, cu smalt negru foarte frumos, apropiindu-se de ceramica epocelor următoare. (Vezi cl. No. 9, 10, 11.)

Decorul constă în cele mai multe cazuri din linii drepte și puncte: foarte frecvent desenul amintind meandrul mediteran. De remarcat este ceramica pictată, găsită pentru prima dată în Ba-nat. Pictarea consistă în colorarea diferitelor câmpuri conturate de liniile meandrului, în roș, galben, negru. Un fragment unic apoi dovedește și decorarea prin umplerea gravurei cu pastă albă. Rarita-tea acestui fragment în masa nesfârșită de olărie scoasă în decursul acestor săpături se poate explica sau prin import sau prin împreju-rarea că această stațiune a trăit până aproape de epoca bronzului. Merită mențiune specială și instrumentele-tipar de os pentru deco-rarea vaselor. (Vezi cl. No. 12.)

5. **Podoabe.** Afară de acele de păr și de paftaua amintită mai sus, se mai pot cita câteva mărgelile de lut, fragmente de oale rotun-jite și îngăurite, câteva fragmente din niște mărgelile mai mari de calcar, și în fine aplica de serpentină frumos șlefuită și îngăurită repr. în cl. No. 8.

6. **Instrumente de luptă,** pentru vânatul animalelor mari: di-ferite buzdugane de os de animal mare, săgeți, topoare, buzdugane de piatră; pentru vânatul mai mic, pește etc., săgeți, harpune. În le-gătură cu acestea se poate menționa bogata serie de unelte folosite la prelucrarea pieii, ca: unelte de jupuit și șlefuit, ace, sule, etc. A-fară de îmbrăcămintea de piele cunoșteau țesutul dovedit aci atât prin greutățile de război în formă de pară, cât și prin amprente lăsate pe câteva funduri de vas a unor împletituri din trestie sau paie. (Vezi cl. No. 13, 14, 15, 16.)

Pietrele mai mari — foarte rari — au fost folosite pentru sfă-râmarea grăunțelor și măcinarea primitivă a lor, precum și pentru șlefuirea instrumentelor de piatră și os.

7. **Casa** este construită pe un schelet, din nuiele împletite în jurul parilor, sau din scânduri primitiv trecute printr'o rânda de

piatră. Urmele unui sau altui gen de construcție se pot urmări foarte bine în lipitura scoasă cu această ocazie. Forma casei este sau patrunghiulară, cu colțurile în unghi drept, sau cu unghiurile îndulcitate într'o ușoară curbură, atunci când scheletul este din nuiele. Asupra acoperișului n'avem date. Felul construirii este cel obișnuit: odată făcută armatura și lipită cu lut mestecat cu pleavă, colibei i s'a dat foc, astfel că pereții au câștigat considerabilă consistență.

Vatra casei este bătută, căpătând prin repetițele frecări cu apă lutoasă, un luciu negru. Grosimea este de 6—7 cm.

Dăm în continuare inventarul obiectelor scoase în decursul a acestor săpături și depozitate la Muzeul Banatului.

Secțiunea 1—2. (Coliba scheletului).

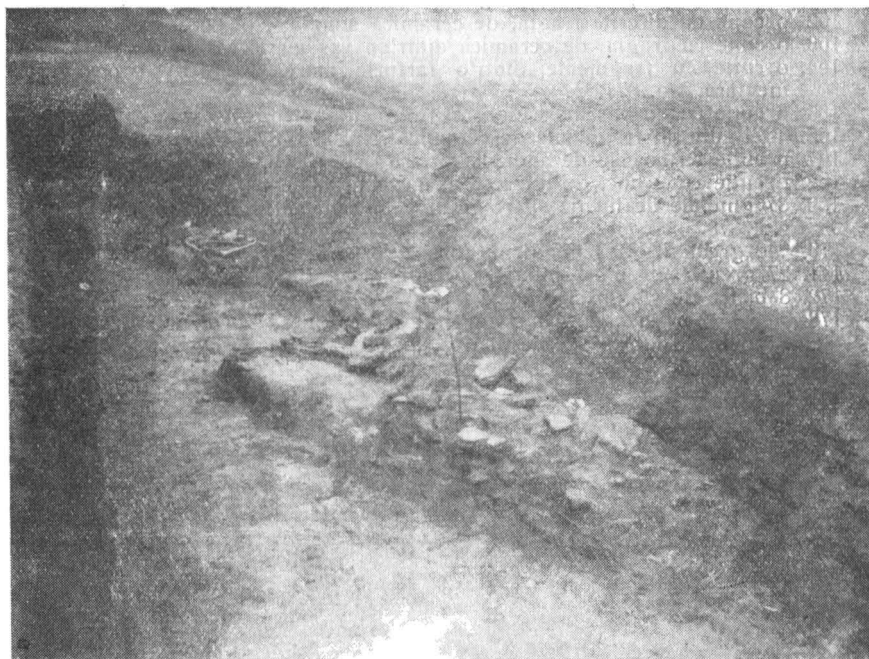
1. 8 fragmente de ceramică pictată, No. 1—8.
2. 14 topoaie de piatră, No. 9—22.
3. 2 fragmente ciocane de piatră, No. 23—24.
4. 3 fragmente securi mici, No. 25—27.
5. 2 buc. nucleu — topor de piatră, No. 28—29.
6. 12 ulcele mici — jucării de copii, No. 30—41.
7. 3 pahare de lut cu picior — fragmentare, No. 42—44.
8. 2 ulcele mici cu câte două toarte: una (No. 45) având înălț. 65 mm., burta 39 mm., gura 13 mm., — alta (No. 46) cu înălț. 48 mm., burta 45 mm., gura 25 mm.
9. 1 ulcică înălț. 97 mm., burta 68 și gura 24 mm., No. 47.
10. 2 dălți de os din corn de cerb, No. 48—49.
11. 4 suporturi de vase fragmentare, No. 50—53.
12. 1 obiect de lut nedeterminat, No. 54.
13. 1 idol de lut femeesc, No. 55.
14. 1 greutate de lut pentru fus., No. 56.
15. 1 fragment giuvaer de lut, No. 57.
16. 9 sfere de lut — trei fragmentare, No. 58—66.
17. 1 fund conic al unui vas de lut, No. 67.
18. 1 blid mic de lut înălț. 39 mm., gura 62 mm., No. 68.
19. 2 toarte de vase de lut în formă de corn, No. 69—70.
20. 1 oală înălț. 112 mm., burta 115 mm., gura 94 mm., No. 71.
21. 2 instrumente de os formă de sulițe cu câte două proeminențe circulare, No. 72—73.
22. 1 instrument de os pentru prelucrarea pieilor, No. 74.
23. 7 buc. cor-uri de cerb folosite ca instrumente de împuns, No. 75—81.
24. 2 coarne de capră, fragmentare, No. 82—83.
25. 3 coarne de cerb, No. 84—86.
26. 2 sfredele formate din articulație de os, No. 86—88.
27. 14 instrumente de împuns din os (săgeți?), No. 89—102.
28. 47 " " (sule?), 103—149.
29. 2 fragmente cuțite de os, No. 150—151.
30. 10 instrumente de os, de tăbăcit pieile, No. 152—161.
31. 2 instrumente de împuns din dinți de animal, No. 162—163.
32. 11 dinți de animal, No. 164—174.
33. O cutie cu cremene (nucleuri, fragm. de cuțite, fragm. ferăstrae), Nr. 175.
34. 44 sfredele de os, No. 176—219.
35. 4 copite de capră folosite ca instrumente, No. 220—223.
36. O cutie cu schije de os, diferite instrumente și cu opt pietre de șlefuit, No. 224.

37. O cutie cu fragmente de ceramică decorată (o oală) No. 225.
 38. " " " " simplă (o oală), No. 226.
 39. " " " " " (2 oale), No. 227—228.
 40. " " " " " (o oală), No. 229.
 41. " " " " " " No. 230.
 42. " " " " " " No. 231.
 43. " " " " " " No. 232.
 44. " " " " " (2 oale), No. 233.
 45. " " " " " (1 oală), No. 234.
 46. 3 buc. ceramică decorată cu cercuri, No. 235.
 47. O ladă cu : 9 ghiulele de lut de spart grăunțe, 8 pietre de șlefuit, 12 buc. greutăți de războiu din lut formă de pară întregi și fragm., 2 greutăți de plasă întregi și 8 fragmentare, No. 236.
 48. O ladă cu ceramică groasă, oase și pietre de șlefuit, No. 237.
 49. O ladă mare cu ceramică groasă, No. 238.
 50. O ladă mare cu ceramică subțire, No. 239.

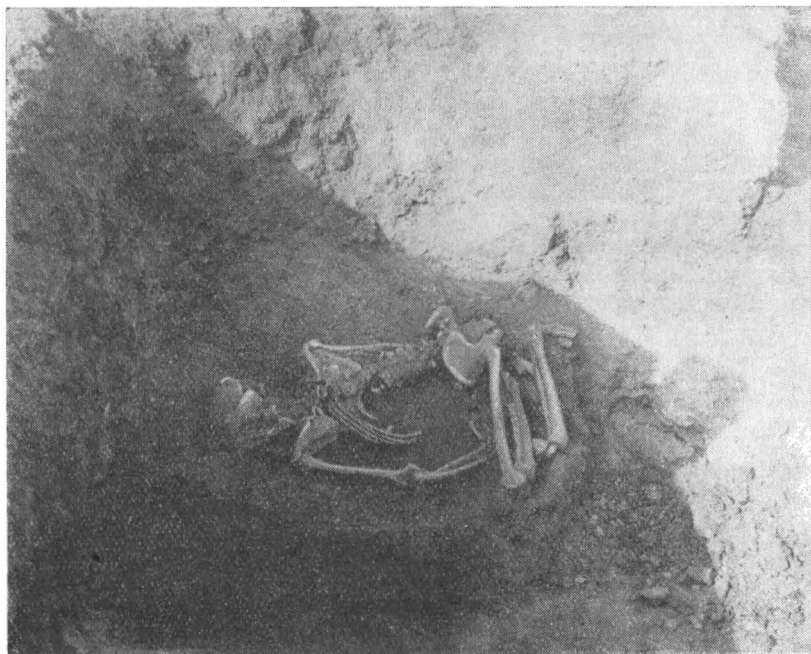
Secțiunea 3 (Casa mare)

51. 30 instrumente de impuns (săgeți?), No. 240—269.
 52. 57 sule și ace de os, No. 270—325.
 53. 3 dălți de os, No. 326—328.
 54. 27 instrumente de șlefuit de os, No. 329—355.
 55. 5 " " " cu gaură, No. 356—360.
 56. 7 " " de impuns " formă cilindrică, No. 361—366.
 57. 29 topoare de piatră, No. 367—395.
 58. 27 ciocane și topoare întregi și fragmentare, No. 396—440.
 59. 3 pahare fragm. de lut, No. 441—443.
 60. 6 fragmente suporturi de vase, No. 444—449.
 61. 2 dopuri de lut, No. 450—451.
 62. 2 unelte de os, crestate la capăt, pt. decorarea vaselor, No. 452—453.
 63. 10 ulcele lut — jucării de copii, No. 454—463.
 64. 1 blid mic de lut, spart, No. 464.
 65. 1 ulcică de lut, No. 465.
 66. 1 " " înălț. 51 mm., burta 54, gura 34 mm. cu 2 toarte, No. 466.
 67. 1 " " " 69 " " 56 " 44 " 2 " No. 467.
 68. 1 " " " 115 " " 39 " 47 " 4 " No. 468.
 69. 1 cupă de lut formă conică, 76+81 " 4 " No. 469.
 70. 1 oală de lut, 140+149+131 " 4 " No. 470.
 71. 1 farfurioară de lut cu picior, înaltă 46 mm., gura 82 mm., No. 471.
 72. 1 cupă spartă, conică, No. 472.
 73. 2 fragmente de vas-strecurătoare, No. 473.
 74. 1 blid mic de lut, ciobit, No. 474.
 75. 9 buc. perete de oală formă rotundă, găurite, No. 475—483.
 76. 1 apl.că de piatră, giuvaer, găurită, No. 484.
 77. 1 fragm. cratiță de lut cu picioare — miniatură, No. 485.
 78. 1 " " " " " No. 486.
 79. 1 blid de lut, înălț. 75 mm., gura 146 mm., No. 487.
 80. 1 oală de lut, înălț. 110 mm., gura 90 mm., No. 488.
 81. 1 fragm. vas de lut, No. 489.
 82. 1 fragm. blid de lut, No. 490.
 83. 1 fragm. blid de lut, No. 491.
 84. 1 idol omenesc de lut, fragm., No. 492.
 85. 1 fragm. vas de lut, No. 493.
 86. 1 " " " No. 494.
 87. 1 " " " No. 495.
 88. 1 " " " No. 496.
 89. 1 " " " No. 497.
 90. 1 " " " No. 498.

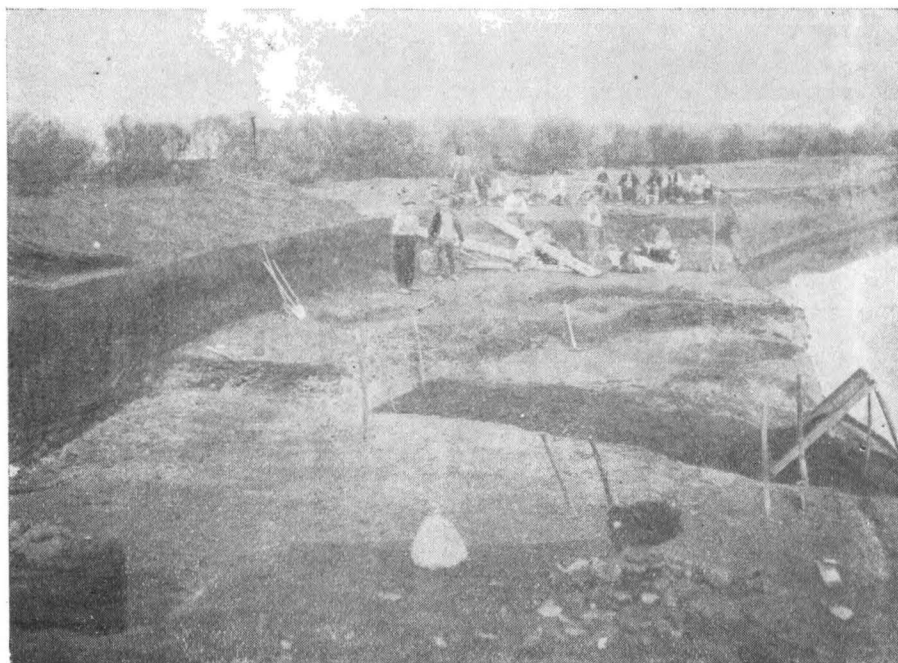
91. 1 fragm. vas de lut, No. 499.
92. 1 " " " No. 500.
93. 1 " " " No. 501.
94. 1 " " " No. 502.
95. 1 blid de lut No. 503.
96. 1 vas de lut cu picior, No. 504.
97. 1 blid mic de lut, No. 505.
98. 1 blid mic de lut, No. 506.
99. o cutie cu 9 fragm. dintr'un vas de lut, Nr. 507.
100. o cutie cu 4 fragm., vase de lut, No. 508.
101. 1 fragm. vas de lut cu toartă, Nr. 509.
102. 31 dinți de animale — instrumente de impuns și șlefuit, No. 510—535.
103. 108 sf edele de os, No. 536—644.
104. 28 dinți de animale, No. 645—673.
105. 4 sfredele din articulație de os, No. 674—677.
106. 3 instrumente de lovit din os de anim I, No. 678—680.
107. 33 instrumente de impuns din os (săgeți?), No. 681—714.
108. 21 sule și ace de os, No. 715—736.
109. 2 sfredele din articulație de os, No. 737—738.
110. 1 vârf corn de cerb-instrument de impuns, No. 739.
111. 3 unelte de os crestate la capăt, pt. decorarea vaselor, No. 740—742.
112. 5 cuțite de os, No. 743—747.
113. 1 instrument de impuns din os, No. 748.
114. 2 unelte de os, No. 749—750.
115. 1 furcă din corn de cerb, No. 751.
116. 16 unelte de os de tăbăcit pieile, No. 752—767.
117. 1 suliță din aschie de os, No. 768.
118. 2 instrumente de impuns din coarne de cerb, No. 769—770.
119. 2 unelte de os crestate la capăt, pt. decorarea vaselor, No. 771—772.
120. 1 cuțit de os, No. 773.
121. 9 schișe de oase folosite ca instrumente, No. 774—782.
122. 5 buc. unelte de os pentru tăbăcit, No. 783—788.
123. 1 buc. instrument de os, No. 789.
124. 1 instrument de impuns din corn de cerb, No. 790.
125. 1 ciocan de lovit, din os, No. 791.
126. o cutie cu diferite oase de animale, No. 792.
127. 1 oală de lut, roșcată, cu decoruri, ciobită la gură, No. 793.
128. 1 cupă de lut ciobită la gură, No. 794.
129. 1 olcuță cu două toarte, înălț. 83, burta 75, gura 31 mm., No. 795.
130. 1 vas mic de lut negricios, 796.
131. 1 olcuță de lut cu 2 toarte — una ruptă, No. 797.
132. 11 vase mici de lut — jucării de copii, No. 798—808.
133. 7 suporturi de vase — fragmentare, No. 809—815.
134. 2 fragm. de vase cu imprimări de împletituri, No. 816—817.
135. 1 vas fragmentar cu 2 picioare, No. 818.
136. 1 vas fragmentar cu 4 picioare, No. 819.
137. 1 olcuță mică, No. 820.
138. 15 diferite vase mici de lut fragmentare, No. 812—836.
139. 1 picior de vas, No. 837.
140. o cutie cu fragm. de vase strecurătoare, No. 838.
141. 1 obiect de lut, No. 839.
142. 1 obiect de os, No. 840.
143. o cutie cu instrumente de piatră tare: 60 buc. silexuri, 3 buc. *obsidiană*, 5 buc. calcedon, 3 buc. iasp, 1 buc. citrin, 1 buc. cuarț cristalizat, 5 buc. cuarț lăptos, 1 buc. cuarț cornos, 8 buc. cremene, No. 841.
144. 2 harpune din os, No. 842—843.
145. 1 fragment de unealtă de os, No. 844.
146. 1 fragment sulă de os, No. 845.
147. 1 fragment suliță de os, No. 846.
148. 3 instrumente de șlefuit din os, No. 847—849.

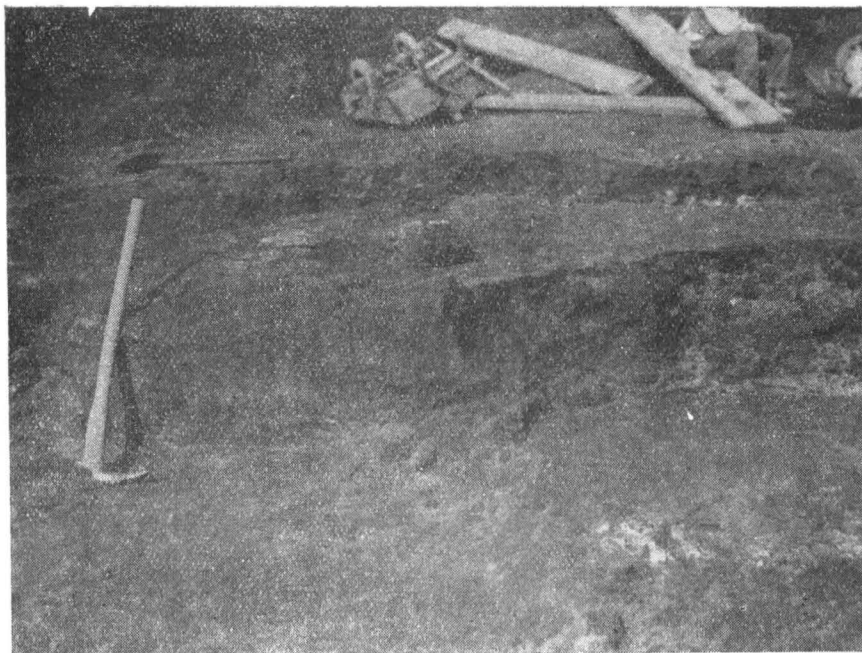
(2) *Dărâmturile din „Coliba scheletului“.
(pe vatră lipitură de colibă, în fund un schelet).*

(3) *Schelet găsit pe vatra acestei colibe,*

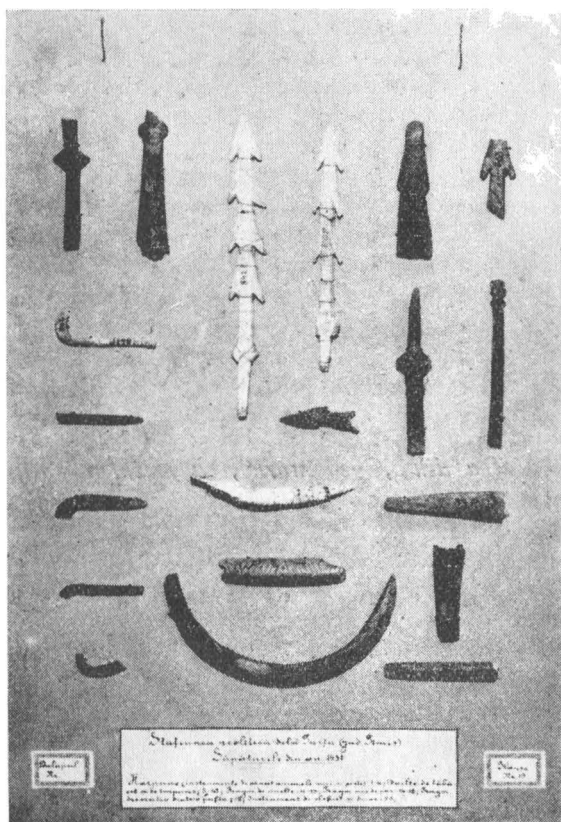
*(4) Vedere asupra secțiunii 3 („Casa mare“)
In mijloc vatra casei.*

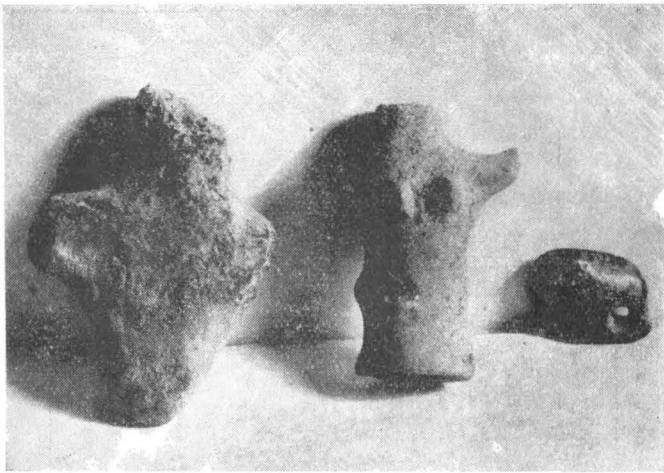
(5) *Vatra din „Casa mare“, cu relieful patului.*

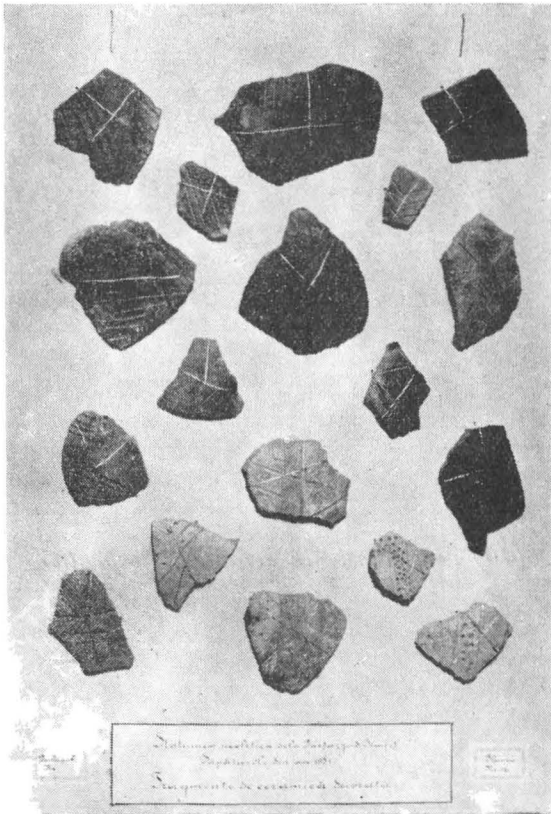
(6)
Topoare de piatră

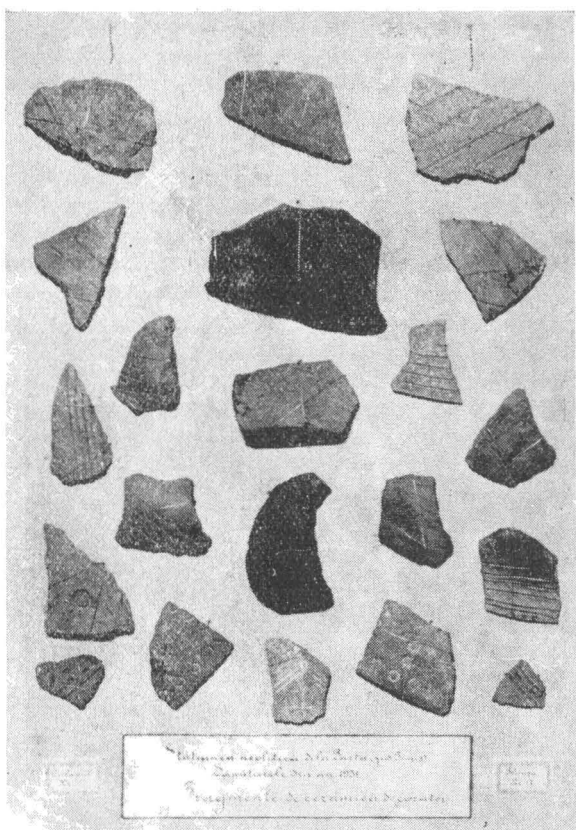
(7) *Harpune; unelte de tăbăcit și împuns; fragm. de unelte; ace de păr; fragm. dintr'o paftă; instrumente de șlefuit și decor.*

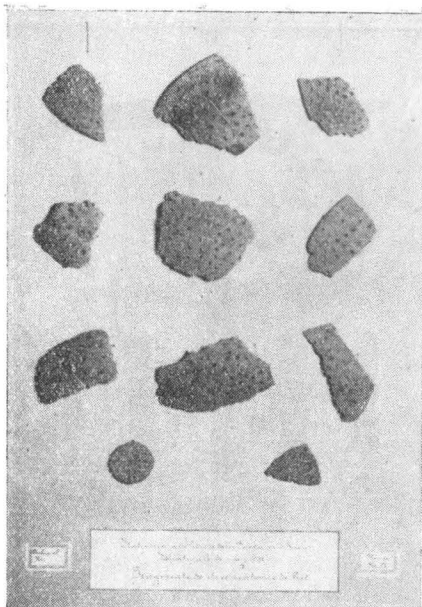
(8) *Idoli de lut și un giuvaer de serpentină*

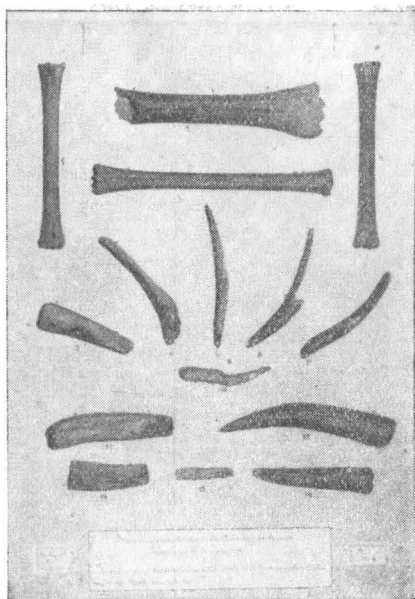
(9) *Fragmente de ceramică decorată*

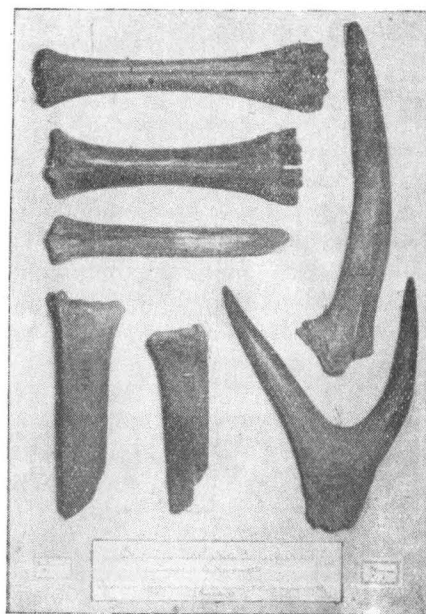
(10) *Fragmente de ceramică decorată*

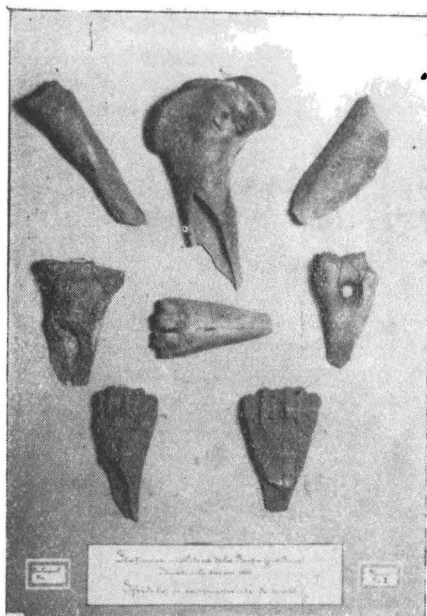
(11) *Fragmente de strecurătoare
de lut*

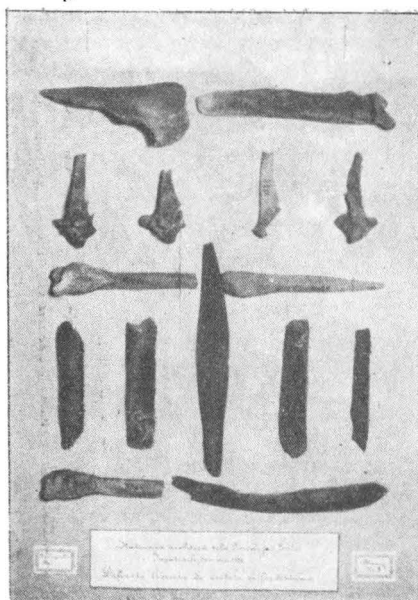
(12) *Tipare pentru decorarea va-
selor; unelte de împletit plasa;
dălți de os*

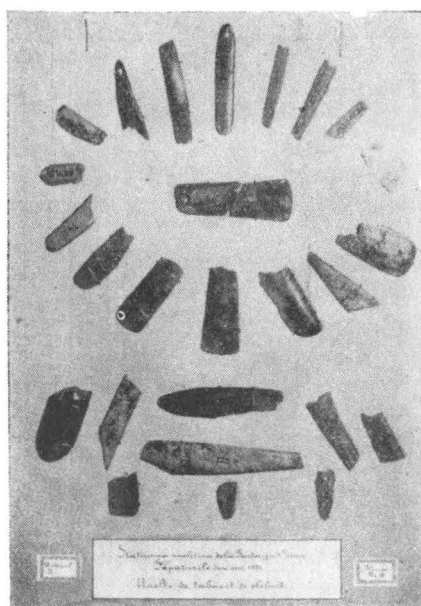
(13)
*Instrumente de lo-
vit, de spart, de im-
puns, și o furcă*

(14) Sfredele și instrumente de spart

(15) Diferite tipuri de cuțite și ferăstrae

(16) Unelte de tăbăcit și șlefuit